

МИНИСТЕРСТВО НА КУЛТУРАТА

ЗАПОВЕД

№ 12009-260 / 22.03 .....2023 г.

На основание чл. 36, ал. 2 от Закона за професионалното образование и обучение, във връзка с чл. 2 от Наредба № 1 от 19.02.2020 г. за организацията и провеждането на изпитите за придобиване на професионална квалификация, при спазване на изискванията на чл.66, ал.1 и 2 от Административнопроцесуалния кодекс

УТВЪРЖДАВАМ:

Национална изпитна програма за провеждане на държавни изпити за придобиване на трета степен на професионална квалификация по професия код **215010** „Лютиер” със специалност: **2150101** „Класически инструменти” от Списъка на професиите за професионално образование и обучение по чл.6 от Закона за професионалното образование и обучение.

Настоящата заповед да се доведе до знанието на директорите на училищата по изкуствата за сведение и изпълнение.

Контрол по изпълнението на Заповедта възлагам на Марина Василева – заместник-министър на културата.

22.3.2023 г.

X **Найден Тодоров**

Найден Тодоров
министър на културата

Signed by: Nayden Vladislavov Todorov

Приложение

**НАЦИОНАЛНА ИЗПИТНА ПРОГРАМА
ЗА ПРОВЕЖДАНЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛЕН ДЪРЖАВЕН ИЗПИТ
ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНА КВАЛИФИКАЦИЯ**

	Код по СППОО	Наименование
Професионално направление	215	Приложни изкуства и художествени занаяти
Професия:	215010	Лютиер
Специалност:	2150101	Класически инструменти

Утвърдена със Заповед №РД09-260/22.03.....2023 г.

София 2023 г.

I. ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ И ЦЕЛ НА ПРОГРАМАТА

Националната изпитна програма е предназначена за организиране и провеждане на задължителен държавен изпит по теория и практика на професията за придобиване на III степен на професионална квалификация по професията **215010 „Лютиер“** със специалност: **2150101 „Класически инструменти“**, от професионално направление 215 „Приложни изкуства и занаяти“ от Списъка на професиите за професионално образование и обучение по Чл. 6 от ЗПОО.

Целта на настоящата национална изпитна програма е да определи единни критерии за оценка на професионалните компетенции на обучаваните, изискващи се за придобиване трета степен на професионална квалификация по изучаваната професия и специалност.

Националната изпитна програма е разработена във връзка с Чл. 36 от Закона за професионалното образование и обучение /ЗПОО/.

Задължителният държавен изпит за придобиване на професионална квалификация се провежда в съответствие с изискванията на ЗПОО и Наредба №1 от 19.02.2020 г. за организацията и провеждането на изпитите за придобиване на професионална квалификация, обн. ДВ, бр. 18 от 28.02.2020 г., изм. и доп. ДВ, бр.101 от 3.12.2021 г., изм. и доп. ДВ. бр. 102 от 23.12.2022 г.

II. СЪДЪРЖАНИЕ НА НАЦИОНАЛНА ИЗПИТНА ПРОГРАМА:

Настоящата национална изпитна програма съдържа:

1. За част по теория на професията:

- А. Формат и учебно съдържание.
- Б. Критерии за оценяване.

2. За част по практика на професията:

- А. Изисквания за съдържанието на индивидуалните практически задания.
- Б. Критерии за оценяване.

III. ФОРМАТ И ОРГАНИЗАЦИЯ НА ДЪРЖАВНИТЕ ИЗПИТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ТРЕТА СТЕПЕН НА ПРОФЕСИОНАЛНА КВАЛИФИКАЦИЯ:

1. Задължителният държавният изпит за придобиване на професионална квалификация се провежда в две части:

- а) **част по теория на професията;**
- б) **част по практика на професията.**

2. Задължителният държавният изпит в **частта му по теория на професията** се провежда във формата на писмен тест, съставен от три модула.

3. Времетраенето на изпита в **частта му по теория на професията** е до 4 (четири) астрономически часа, разпределени както следва: първи модул – 40 минути, втори модул – 80 минути, трети модул – 120 минути.

4. Тестовият комплект за писмен тест се съставя в училището от база данни с въпроси по темата, изтеглена в Министерството на образованието и науката на основание на чл. 3, ал. 2 от НАРЕДБА № 1, от 19.02.2020 г. за организацията и провеждането на изпитите за придобиване на професионална квалификация, обн. ДВ, бр. 18 от 28.02.2020 г., изм. и доп. ДВ, бр. 101 от 3.12.2021 г., изм. и доп. ДВ. бр. 102 от 23.12.2022 г.

5. Задължителният държавният изпит в **частта му по практика на професията** се състои в изработването на индивидуално задание в съответствие с компетенциите за трета степен на професионална квалификация, на основание на НАРЕДБА № 1 от 19.02.2020 г. за организацията и провеждането на изпитите за придобиване на професионална

квалификация, обн. ДВ, бр. 18 от 28.02.2020 г., изм. и доп. ДВ, бр. 101 от 3.12.2021 г., изм. и доп. ДВ, бр. 102 от 23.12.2022 г.

6. Продължителността на изпита по чл. 1, ал. 2, т. 1 НАРЕДБА № 1 от 19.02.2020 г. за организацията и провеждането на изпитите за придобиване на професионална квалификация, обн. ДВ, бр. 18 от 28.02.2020 г., изм. и доп. ДВ, бр. 101 от 3.12.2021 г., изм. и доп. ДВ, бр. 102 от 23.12.2022 г. **в частта му по практика на професията** е до три последователни дни и не повече от 6 астрономически часа дневно.

7. Дейностите и задълженията на комисиите за подготовка, организиране и провеждане на изпитите и на директора са разписани в чл. 4 от НАРЕДБА № 1 от 19.02.2020 г. за организацията и провеждането на изпитите за придобиване на професионална квалификация, обн. ДВ, бр. 18 от 28.02.2020 г., изм. и доп. ДВ, бр. 101 от 3.12.2021 г., изм. и доп. ДВ, бр. 102 от 23.12.2022 г.

8. Съставът на комисиите за подготовка и оценяване на изпита **в частта му по теория на професията** и за провеждане и оценяване на изпита **в частта му по практика на професията**, се определя в съответствие с чл. 35, ал. 1 - 3 от ЗПОО.

9. Оценяването на писмените работи от изпита **в частта му по теория на професията** се извършва от комисията в съответствие с чл. 14 от НАРЕДБА № 1 от 19.02.2020 г. за организацията и провеждането на изпитите за придобиване на професионална квалификация, обн. - ДВ, бр. 18 от 28.02.2020 г., изм. и доп. ДВ, бр. 101 от 3.12.2021 г. изм. и доп. ДВ, бр. 102 от 23.12.2022 г.

10. Оценяването на произведенията от изпита **в частта му по практика на професията** се извършва от комисията в съответствие с чл. 15 от НАРЕДБА № 1 от 19.02.2020 г. за организацията и провеждането на изпитите за придобиване на професионална квалификация, Обн. - ДВ, бр. 18 от 28.02.2020 г., изм. и доп. ДВ, бр. 101 от 3.12.2021 г., изм. и доп. ДВ, бр. 102 от 23.12.2022 г.

11. Оценка поставена от изпитните комисии за **част по теория на професията и за част по практика на професията** са окончателни и не подлежат на промяна.

12. В определеното в графика време и място за провеждане на задължителния държавен изпит - част по теория и част по практика на професията, учениците се явяват с документ за самоличност.

IV. СИСТЕМА ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ДЪРЖАВНИЯ ИЗПИТ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ТРЕТА СТЕПЕН ПРОФЕСИОНАЛНА КВАЛИФИКАЦИЯ:

1. Оценяването на резултатите от държавния изпит за придобиване на трета степен на професионална квалификация се извършва в точки, както следва:

- **част по теория на професията** – максимално 100 точки;
- **част по практика на професията** – максимално 100 точки.

2. Всеки изпит се счита за успешно положен при успешното полагане на двете му части – част по теория на професията и част по практика на професията. Всяка част от изпита е успешно положена при постигане на 50 на сто от максималния брой точки.

3. Окончателната оценка се формира след успешното полагане на всяка част от изпита и се изчислява по формула: окончателната оценка в брой точки е равна на 0,5 x получения брой точки от част по теория на професията + 0,5 x получения брой точки от част по практика на професията.

4. Окончателната оценка от брой точки се превръща в цифрова оценка с точност до 0,01 по формулата:

Цифрова оценка = окончателната оценка в брой точки x 0,06.

5. Окончателната оценка от държавния изпит за придобиване на квалификация по професията е с количествен и качествен показател, с точност до 0,01 и се определя, както следва:

- а) за количествен показател от 2,00 до 2,99 се определя качествен показател слаб;

- б) за количествен показател от 3,00 до 3,49 се определя качествен показател среден;
- в) за количествен показател от 3,50 до 4,49 се определя качествен показател добър;
- г) за количествен показател от 4,50 до 5,49 се определя качествен показател много добър;
- д) за количествен показател от 5,50 до 6,00 се определя качествен показател отличен.

V. УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ НА ПИСМЕНИЯ ИЗПИТ ПО ТЕОРИЯ НА ПРОФЕСИЯТА И КРИТЕРИИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ:

Учебното съдържание за писмения тест по теория на професията включва въпроси от следните теоретични дисциплини:

- 1. История на лютнерството.**
- 2. Музикална акустика и инструментознание.**
- 3. Солфеж.**
- 4. Лютнерство и технология.**

Писменият тест е съставен от три модула:

А. Първи модул- включва 20 въпроса със затворен отговор от учебното съдържание по дисциплините: **История на лютнерството** - 6 въпроса; **Музикална акустика и инструментознание** – 4 въпроса; **Солфеж** – 2 въпроса; **Лютнерство и технология** – 8 въпроса.

Всеки верен отговор носи по една точка. **Максималният брой точки от първия модул на теста е 20 точки.**

Б. Втори модул- включва 20 въпроса с отворен отговор от учебното съдържание по дисциплините: **История на лютнерството** – 5 въпроса по две точки; **Музикална акустика и инструментознание** – 3 въпроса по 2 точки, **Солфеж** – 2 въпроса по 2 точки; **Лютнерство и технологии**- 10 въпроса по 3 точки.

Максималният брой точки от втори модул на теста е 50 точки.

В. Трети модул- развиване на въпрос с разширен отговор. **Писмената работа е в обем до три страници като максималния брой точки е 30 точки.**

Оценяването на работите се извършва въз основа на критериите, определени в Раздел V на програмата „Система за оценяване“, съобразно учебното съдържание към съответния въпрос.

- **Учебно съдържание**
Учебно съдържание по музикална акустика и инструментознание:
  - характер на инструмента
  - акустични особености
- **Учебно съдържание**
Учебно съдържание по лютнерство и технологии:
  - вид дървесен материал
  - процес на изработка на детайли
  - сглобяване, грунд и лак
- **Учебно съдържание**
Учебно съдържание по история на лютнерството:
  - познава школите и представителите;
  - разпознава инструментите, сравнява и охарактеризира
- **Учебно съдържание**
Учебно съдържание по солфеж:
  - качества на тона, интервали
  - особености на настройката и тоналности.

III модул: Въпроси с разширен отговор

Въпрос № 1.

Изработка на музикален инструмент цигулка.

- Причини за възникването и развитието на лютнерството като изкуство- 2 т.
- Характеристика на лютнерството като творческа дейност- 2 т.
- Изброяване на етапите на изработка- 2 т.
- Подбор, съхранение и сушене на дървесен материал- 2 т.
- Изброяване на всички детайли на инструмента цигулка; сглобяване, лепене- 5 т.
- Процес на създаване на инструмента- 5 т.

Въпрос № 2.

Сглобяване, лакиране на музикален инструмент- цигулка. Лакирането като основен елемент за звук и качество.

- Причини за възникването на инструмента; изработка на музикални инструменти от група щрайх- 3 т.
- Етапи на изработка на инструмента цигулка- 3 т.
- Етапи на сглобяване- 2 т.
- Детайли на цигулката, сглобяване, лепене- 2 т.
- Технология на лаково покритие- 4 т.
- Процес на лакиране- 4 т

Въпрос № 3.

Съпоставка и принципи между майсторски инструмент и фабрично изработен инструмент.

- Свойствата и качествата на дървесния материал- 2 т.
- Видове материал (явор, смърч) и технологични процеси- 2 т.
- Условия на изработка, качествена характеристика- 2 т.
- Фактор материал, звук, условия на работа, лаково покритие, звучност, характер- 4 т.
- Прилики и разлики при двата вида инструменти- 4 т.
- Обективизиране на двата инструмента-качества, звук, акустика- 4 т.

Въпрос № 4.

Цигулката като основен музикален инструмент- акустични и технологични особености.

- Историческо развитие, етапи. Барокови инструменти и старинни виоли- 3 т.
- Развитие на музикалния инструмент цигулка- 2 т.
- Школи и представители- 3 т.
- Акустични и технологични стойности- 5 т.
- Технология, части, настройка, струни, характер на звука, акустични зони, значение на дясна и лява ръка- 5 т.

Въпрос № 5.

Технологични особености при изработката на музикален инструмент от група щрайх.

- Технологична изработка на детайли на цигулката- 4 т.
- Същност на технологичния процес, етапи на изработка- 4 т.
- Части на инструмента, лък, струни- 2 т.

- Творчески етап, реализация- 2 т.
- Характер на звучене- 2 т.
- Изразни средства- характер и особености на звукоизвличането на самия инструмент-4 т.

Въпрос № 6.

Съпоставка на трите семейства от Кремонска школа.

- Историческа предпоставка за развитие на школите. Зараждане на Брешанска школа- 3 т.
- Основи на Кремонската школа и нейните особености- 4 т.
- Кремонски фамилии: Амати, Гуарнери, Страдивари- 4 т.
- Форма, размер, релеф, лак- съпоставка- 3 т.
- Особенности на звука- 2 т.
- Звуково-акустична характеристика- 2 т.

Въпрос № 7.

Звукът като основен елемент при звукоизвличането.

- Основни понятия за звук, тон, шум- 4 т.
- Определение на понятието резонанс- 4 т.
- Характеристика на основните дървесни видове за изработка на цигулка (смърч и явор)- 3 т.
- Особенности и свойства на дървесината-еластичност, акустика- 3 т.
- Звуко-акустични особености на инструмента- 4 т.

Въпрос № 8.

Развитие на лютнерското изкуство в България.

- Произход и развитие на лютнерското изкуство- 2 т.
- Обща характеристика и анализ- 3 т.
- Представители на българското лютнерство- 3 т.
- Поколения български лютнери- първо и второ поколение- 5 т.
- Особенности на българските инструменти и начин на изработка- 3 т.
- Характер и звук на българските инструменти- 2 т.

Въпрос № 9.

История и развитие на съвременната българска лютерия.

- Исторически анализ- 2 т.
- Поява и развитие на съвременното българско лютнерско изкуство- 2 т.
- Фабрична изработка на инструменти- 3 т.
- Фабрика „Кремона“- зараждане, развитие, производство- 4 т.
- Съвременни български лютнери, работили във фабрика „Кремона“- 4 т.
- Представители и особености на инструментите- 3 т.

Въпрос № 10.

Съвременно българско лютнерско изкуство- школа на Казанлъшките майстори.

- История и развитие на Казанлъшката лютнерска школа- 3 т.
- Представители, характер и особености- 3 т.
- Видни лютнери от Казанлък и техните постижения- 4 т.

- Фамилия Николови, фамилия Едреви, Андриан Андреев и др.- 4 т.
- Инструментите като форма и звук, тенденция за развитие- 4 т.

Разпределението на точките се отнася за критерия „ степен на обхващане на проблематиката” - 18 точки

Критерии за оценяване по част теория на професията:

1. Системата за оценяване на ДЗИ за придобиване на професионална квалификация е точкова. Максималния брой точки за всяка изпитна тема или за всяко изпитно задание е 100. Неправилният отговор се оценява с 0 точки. Непълният отговор се оценява с част от точките за верен и пълен отговор.

2. Оценяването на изпита по практика на професията както и изпълнението на индивидуалното практическо задание се извършва по единни критерии.

3. Крайната цифрова оценка от ДЗИ по теория на професията и от ДЗИ по практика на професията е средноаритметичният сбор от точките на членовете на комисията. Преминаването от точки в цифрова оценка се извършва по следната формула:

Цифрова оценка= общия брой точки : 100.

Получената цифрова оценка се изчислява с точност до 0,01.

Критерии за оценяване по теория на професията и специалността:

Таблица №1

№	Критерии за оценяване по теория на професията и специалността	Максимален брой точки
1.	Тест- първи модул, въпроси със затворен отговор	20
2.	Тест- втори модул, въпроси с отворен отговор	50
3.	Тест- трети модул- писмено развиване на тема	30
3.1	- степен на обхващане на проблематиката – 18 т.	
3.2	- познаване и владееене на терминологията и лютиерските школи с представители и инструменти – 4 т.	
3.3	- знае детайлите на музикалните инструменти в отделните школи - 4 т.	
3.4	- логична структура на изложението- 2 т.	
3.5	- граматически правилен език и стил-2 т.	
	ОБЩО:	100

Критериите за оценяване на професионалните компетенции на кандидатите за придобиване на професионална квалификация по професия „Лютиер”, специалност „Класически инструменти” са свързани със способността да се реализират в приложните изкуства и занаяти на страната и Европейския съюз, както и да се обучават и развиват в бъдеще в академична среда.

На това ниво кандидатите трябва да покажат, че :

- разбират същността на изпитните теми,
- конструктивно и ясно да се изразяват в писмен вид
- имат необходимите знания за успешна професионална реализация;
- могат аргументирано да изложат мнението си по повод артефакти, свързани със специалността им;
- разбират връзката в развитието на теория и практическа реализация в професията;
- правят аналогия на реализацията си, работа в екип;
- съзнават значението на здравословния начин на работа с инструменти и материали, използвани в професията.

VI. УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ ПО ПРАКТИКА НА ПРОФЕСИЯТА И КРИТЕРИИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ:

Задължителният държавен изпит за придобиване на професионална квалификация - част по практика на професията се провежда по индивидуално задание по практика и се състои от създаване на произведение по специалността. Индивидуалното практическо задание се поставя и възлага с протокол от назначена със заповед от директора комисия по чл. 4. ал.1, т. 5 от НАРЕДБА № 1 от 19 февруари 2020 г. за организацията и провеждането на изпитите за придобиване на професионална квалификация, обн. ДВ, бр. 18 от 28.02.2020 г., изм. и доп. ДВ, бр. 101 от 3.12.2021 г. ., изм. и доп. ДВ. бр. 102 от 23.12.2022 г.) Индивидуалното практическо задание включва създаване на произведение - цигулка и от теоретична разработка върху него, съдържаща текстова част и папка/ портфолио.

Индивидуалното практическо задание се разработва по следния начин:

Темата на всяко индивидуално практическо задание се предлага от ученика и се обсъжда с ръководителя-консултант, определен със заповед на директора на училището.

Индивидуалното задание се разработва от комисията по провеждане на ЗДИППК в частта му по практика на професията по образец, като се предоставя на зрелостника срещу подпис и включва:

Наименованието на темата, всички изисквания по разработката на лютиерския проект - материал, инструментариум, звук и график за изпълнението и оформлението.

Теоретичната разработка включва описание на етапите на работа, анализ на концепцията. Тя се придружава от снимков материал и чертежи. Теоретичната разработка е на формат А4 и съдържа текст с обем не по-малък от 1800 знака /30 реда по 60 знака/, с размер на шрифта 12 пункта.

Заданието, произведението и два броя от теоретичната разработка се предоставят на рецензент, назначен от директора на училището в срок от 20 дни преди изпита. Зрелостникът и рецензентът се подписват под списъка на предоставените компоненти от практическото задание. Рецензентът преценява степента на съответствие на предоставените компоненти със заданието и дава писмено становище за допускането на дипломника на ЗДИППК в частта му по практика на професията.

Ръководителят-консултант на зрелостника не може да бъде и негов рецензент.

Рецензентът представя рецензията си в два екземпляра – единият, заедно с теоретичната разработка на ученика се представя на комисията, която ще провежда изпита, а другият екземпляр е за ученика и му се връчва най-късно три дни преди датата за ЗДИППК в частта му по практика на професията.

Рецензентът има право да предложи на изпитната комисия зрелостникът да не бъде допуснат до изпита в частта му по практика на професията.

Когато заключението в рецензията е с мнение за недопускане до изпит, произведението заедно със съпътстващите компоненти задължително се преглежда и оценява от Комисията по провеждане и оценяване на изпита, която взема окончателно решение.

Таблица №2

№	Критерии	Макс. брой точки
1.	Спазва технологичните изисквания при отделните етапи при изработка на музикален инструмент. Спазва правилата за безопасни условия на труд и опазване на околната среда.	15
2.	Технологични особености на инструмента.	15
3.	Изработва техническа документация – детайли, лак.	15
4.	Владее разнообразни похвати при нанасяне на лак.	15
5.	Демонстрира завършеност, стилово единство и естетически вкус.	20

6.	Цялостно представя дипломната работа / материали, свързани с етапното изграждане на проекта/ и теоретична разработка. Разсвирване на инструмент.	20
	Общо	100

Забележка:

Изпитните работи по практика на професията се работят в определените за целта ателиета и не се изнасят от там до завършване и оценяване от изпитната комисия.

Препоръчителна литература:

1. Ходжева-Колева М. История на лютиерството „Лютиерството през вековете” Литературно художествен музей ”Чудомир”, 2009
2. Хаджиев П. Елементарна теория на музиката, Музика, 1976
3. Георгиев Е., Музикална акустика, Музика, 1975
4. Златанова Р. Инструментознание, Музика, 1976
5. Абращев Б., Гаджев В., Енциклопедия на музикалните инструменти, Кибеа”, 2000
6. Electa Guide, Il Palazzo Comunale di Cremona e le sue colezifni d arte, Editoriale Electa-Milano, 1981
7. Зидаров К., Лютиерството в Европа и България, Издателско дружество на Лютиерите, 1996